

Borstvoeding natuurlijk ook met werken?!

Samenvatting

Borstvoeding is de voorkeursvoeding voor een zuigeling. In het onderhavige onderzoek is een vragenlijst ontwikkeld en in een proefstudie toegepast bij een kleine groep vrouwen om na te gaan welke factoren van invloed zijn op het geven en stoppen van borstvoeding en wel in het bijzonder in relatie tot werken. De onderzoeksgroep bestond uit moeders van kinderen die ten tijde van het invullen van de vragenlijst circa één maand oud waren ($n=83$), circa drie maanden ($n=109$) en kinderen van circa zes maanden oud ($n=108$). Het percentage kinderen dat borstvoeding kreeg, bedroeg op de leeftijd van één maand 65, op drie maanden 38 en op de leeftijd van zes maanden 19. Van de moeders met een kind van één maand die borstvoeding met werken wilden combineren, was minder dan de helft op de hoogte van de wettelijke regels hierover. Van de moeders met een kind van drie maanden combineerde 11% borstvoeding met werken, van de moeders met een kind van zes maanden 6%. Bijna de helft van de moeders die borstvoeding met werken combineerde, vond dat zij onvoldoende tijd, steun van collega's of medewerking van de werkgever kreeg. Kolvende moeders werden wel eens gestoord tijdens het afkolven. Samenvattend lijkt de combinatie van borstvoeding en werken niet natuurlijk: werk lijkt een belemmerende factor bij het (langdurig) geven van borstvoeding.

In de jaren tachtig is in Nederland evenals in andere landen het geven van borstvoeding toegenomen.¹ Deze stijgende trend lijkt in Nederland de laatste jaren te stagneren.²⁻⁶ De reden van deze stagnatie is niet duidelijk. Er is weinig bekend over de redenen waarom vrouwen wel of geen borstvoeding gaan geven. In dit verband worden wel genoemd de leeftijd en sociaal-economische status van de moeder,⁷ etniciteit⁸ en de rol van de partner.⁹ Als ongunstige factoren voor het geven van borstvoeding worden wel genoemd de bezorgdheid over de hoeveelheid borstvoeding,¹⁰ of over de gezondheid of groei van het kind¹¹ en het gaan werken door de moeder.^{7, 12, 13} Hoewel in het tweede lid van artikel 11 van de Arbeidswet 1919 bepalingen vermeld zijn ten aanzien van het zelf voeden door de buitenshuis werkende moeder tijdens de werktijden, blijkt in de praktijk dat ruim een kwart van de borstvoedende moeders stopt met het geven van borstvoeding als zij gaan werken.¹⁴

Om de stagnerende trend in het geven van borstvoeding in positieve zin te kunnen beïnvloeden, is het

gewenst inzicht te verkrijgen in de samenhang tussen borstvoeding en de factoren die in dit verband genoemd zijn. Hiertoe is een vragenlijst ontwikkeld. Dit artikel geeft de resultaten van een proefstudie, waarin deze vragenlijst is getest. De resultaten zijn daarom als indicatief te beschouwen en niet als representatief voor de gehele groep moeders.

Onderzoekspopulatie en methode

De onderzoekspopulatie bestond uit moeders van alle zuigelingen die in de periode juni, juli en augustus 1994 één maand, drie maanden of zes maanden oud waren en één van de zes meewerkende consultatiebureauartsen van Thuiszorg Groot Rijnland bezochten. De vragenlijst omvatte vragen met meerkeuze antwoorden, open vragen en uitspraken.

Op elke peilleeftijd is gevraagd naar het type melkvoeding op dat moment, het aantal melkvoedingen per dag en de leeftijd van het kind bij het stoppen met de borstvoeding. Op de leeftijd van één maand is teruggevraagd naar de voeding direct na de geboorte. Tevens zijn kenmerken van het kind (plaats van geboorte, geslacht, geboortegewicht en de gezondheid van het kind in de eerste levensweek) en kenmerken van de moeder (leeftijd, pariteit, etniciteit en sociaal-economische klasse) geregistreerd. Daarnaast is de moeders gevraagd naar opvattingen over voeding van zuigelingen, ervaren problemen met de voeding, steun van de partner, het hebben van werk buitenshuis of de intentie het werk weer op te vatten, en factoren die gerelateerd zijn aan het werken buitenshuis en het geven van borstvoeding (de mogelijkheid voor het voeden tijdens werktijd of het afkolven van moeder melk op de werkplek, het gebruik hiervan en de ervaringen hiermee).

Resultaten

Respons en achtergrondkenmerken

In totaal zijn door de CB-medewerkers 384 vragenlijsten uitgereikt waarvan er 300 terug ontvangen zijn (78%). Er was geen significant verschil tussen de drie groepen kinderen wat betreft de moederlijke factoren (gemiddelde leeftijd, etniciteit, burgerlijke staat en sociaal economische klasse) en geboortegewicht, geslachtsverdeling en plaats in het gezin van de kinderen (tabel 1).

Melkvoeding na de geboorte en op 1, 3 en 6 maanden

Wij spreken van borstvoeding als een kind minstens één keer per dag (uit borst of uit fles gedronken) moeder melk krijgt, ook als het kind naast de moeder melk nog kunstvoeding (voeding van niet-moederlijke oorsprong) krijgt. Van de kinderen van één maand oud had 61% als eerste voeding na de geboorte borstvoeding gekregen, 34% kunstvoeding uit de fles en 5% kunstvoeding via een sonde. Op de leeftijd van één maand kreeg 65% van deze kinderen borstvoeding en van de kinderen van zes maanden slechts 19% (tabel 2).

Keuze voor melkvoeding

Van de kinderen die thuis of poliklinisch geboren waren onder verantwoordelijkheid van een verloskundige

	1 maand n=83	3 maanden n=109	6 maanden n=108
Leeftijd moeder (jaar)	31	31	31
Geboortegewicht (g)	3447	3436	3494
	%n	%n	%n
Geslacht			
- jongens	53	53	53
- meisjes	47	47	47
Burgerlijke staat moeder			
- gehuwd	88	90	93
- anders	12	10	7
SES			
- hoog	33	21	27
- midden	29	43	35
- laag	36	36	38
- onbekend	2	-	-
Etniciteit			
- Nederlands	93	84	94
- anders	7	16	6
Plaats gezin			
- 1e kind	40	34	45
- anders	60	66	55

Tabel 1. Onderzoekspopulatie naar leeftijd moeder, gemiddelde geboortegewicht kind, geslacht, burgerlijke staat moeder (BSM), sociaal-economische status moeder (SES), etniciteit en plaats van het kind in het gezin

ge of huisarts ('eerste lijn') (n=58) kreeg 76% direct na de geboorte borstvoeding en 24% alleen kunstvoeding. Van de kinderen die geboren waren onder leiding van een gynaecoloog (n=22) kreeg 33% borstvoeding na de geboorte en 67% kunstvoeding ($p < 0,001$). Ouders van kinderen die op de leeftijd van één maand borstvoeding kregen (n=54), waren het vaker eens met de uitspraken 'Borstvoeding is gezonder', 'Borstvoeding geeft een prettig gevoel', 'Borstvoeding geven is gemakkelijker', 'Ik heb genoeg voeding' en 'Ik heb het geduld om zelf te voeden' dan ouders die hun kind kunstvoeding gaven (n=29). Borstvoedende moeders van kinderen van drie maanden (n=41) waren het vaker eens met de uitspraak: 'Ik heb van mijn partner advies gekregen over de voeding van mijn baby' dan moeders die kunstvoeding gaven (n=68) ($p < 0,01$). De moeders die kunstvoeding gaven aan hun kind van drie maanden hadden vaker alleen een lagere schoolopleiding dan moeders die borstvoeding gaven (47% versus 27%) ($p < 0,01$).

Moeders met een kind van zes maanden die geen borstvoeding (meer) gaven (n=87), waren het vaker eens met de uitspraak: 'Ik had niet genoeg melk' dan moeders die wel borstvoeding gaven (n=21) ($p < 0,05$). Van de kinderen die op de leeftijd van zes maanden

nog borstvoeding kregen, was 81% een tweede of volgend kind van de moeder, terwijl dit bij 48% van de kinderen die kunstvoeding kregen het geval was ($p < 0,01$).

Werken buitenshuis

Van de moeders met een kind van één maand (n=83) had 65% gewerkt tijdens de zwangerschap. Van de moeders die werkten in de zwangerschap (n=54) had 42% onveranderd gewerkt tot aan het officiële zwangerschapsverlof, 19% had het aantal werkuren vanwege de zwangerschap teruggebracht en 39% had vanwege de zwangerschap eerder moeten stoppen met werken. Moeders die na het zwangerschapsverlof weer zouden gaan werken of erover twijfelden, hadden vaker een hoge sociaal-economische klasse dan de moeders die niet wilden gaan werken ($p < 0,001$). Van de 53 moeders met een kind van één maand en een intentie of twijfel om weer te gaan werken, gaven 39 moeders borstvoeding. Zeven moeders wilden gaan stoppen met borstvoeding als zij gingen werken, vijftien moeders waren van plan om buiten werktijden zelf te blijven voeden en op werktijden kunstvoeding te laten geven, twee moeders zouden doorgaan met zelf voeden, vijf moeders wilden tijdens werktijden borstvoeding afkolfen, en tien moeders hadden nog niet besloten hoe zij borstvoeding met werk wilden combineren. Van de moeders die borstvoeding met werk wilden combineren (n=32), waren 13 moeders op de hoogte van het bestaan van wettelijke regels hierover. Vier van hen had hierover afspraken met de werkgever gemaakt.

Van de 109 vrouwen met een kind van drie maanden werkte 28% buitenshuis (n=31), 18% had de intentie om te gaan werken en 54% werkte niet. Van de werkende moeders die borstvoeding gaven (n=12), gaven er 4 kunstvoeding tijdens werktijden, 5 moeders voedden zelf en 3 moeders kolfden moedermelk af tijdens werktijd. Drie moeders vonden dat de steun van collega's en de medewerking van de werkgever met betrekking tot dit voeden tijdens werktijden onvoldoende was. Ook konden twee moeders die de borstvoeding afkoldden, niet altijd ongestoord kolven.

Van de 108 vrouwen met een kind van zes maanden werkte 49%, 7% was van plan te gaan werken maar nog niet begonnen en 44% werkte niet. Van de moeders die niet werkten (n=47), zijn 5 moeders gestopt met werken toen het kind tussen drie en zes maanden oud was. Bij één moeder was de voeding van het kind de reden om met werken te stoppen. Van de werkende moeders (n=61) gaven er 7 borstvoeding aan hun zes maanden oude kind: 2 moeders gaven kunstvoeding tijdens werktijd, vier moeders voedden zelf en één moeder kolfde tijdens werktijd. Eén moeder vond

Tabel 2. Borstvoeding op de verschillende leeftijden

	Direct na de geboorte n=83 %n	1 maand n=83 %n	3 maanden n=109 %n	6 maanden n=108 %n
Dit onderzoek	61	65	38	19
1988-1990(6)	72	61	40	24
1992(4)	72	(59)*	44	29

* tenminste 6 weken borstvoeding

	3 maanden werk		6 maanden werk	
	wel	geen	wel	geen
	n=31 %n	n=78 %n	n=53 %n	n=55 %n
Borstvoeding	39	37	13	25
Kunstvoeding	61	63	87	75

Tabel 3. Type melkvoeding van drie en zes maanden oude kinderen naar wel of niet werken van de moeder

dat zij te weinig tijd kreeg, twee noemden de steun van collega's onvoldoende en drie moeders vonden dat zij nauwelijks medewerking van de werkgever kregen. De moeder die kolfde, werd wel eens gestoord tijdens het kolven.

Op de leeftijd van drie maanden was er nagenoeg geen verschil in type melkvoeding en het wel of niet werken van de moeder. Op de leeftijd van zes maanden gaven werkende moeders minder vaak borstvoeding dan moeders die niet werkten buitenshuis (tabel 3). Dit verschil is niet statistisch significant.

Discussie

Direct na de geboorte kreeg 65% van de kinderen borstvoeding, op de leeftijd van drie maanden 38% en van de kinderen van zes maanden kreeg 19% borstvoeding. Hogere sociaal-economische klasse en de opvattingen van de ouders over het nut van borstvoeding hangen positief samen met het percentage borstgevoede kinderen, evenals een geboorte in de eerste lijn, een goede gezondheidstoestand van het kind en het feit dat het kind een tweede of volgend kind is. In eerder onderzoek^{4, 6} (tabel 2) werden iets hogere percentages borstvoeding gevonden, met name kort na de geboorte en op de leeftijd van 6 maanden. Mogelijk spelen versturende factoren (selectie) in de onderzoekspopulatie een rol: een interview thuis^{4, 5} kan oververtegenwoordiging van niet-werkende moeders hebben veroorzaakt; een lichte oververtegenwoordiging van relatief hoger opgeleide moeders was in het Sociaal Medisch Onderzoek Consultatiebureau Kinderen aanwezig.⁶

Veel moeders met een kind van drie of zes maanden die op het werk borstvoeding afkoldden of hun kind voedden, waren ontevreden over de beschikbare tijd en privacy en over de medewerking die zij kregen van collega's of werkgever. Deze resultaten betreffen een klein aantal vrouwen. Toch is opmerkelijk dat de combinatie van werk en borstvoeding zeker niet 'natuurlijk' is: werk lijkt een belemmerende factor bij het (langdurig) geven van borstvoeding. Aangezien uit recent onderzoek steeds weer blijkt dat borstvoeding voordelen biedt boven kunstvoeding is nader onderzoek naar de belemmeringen voor borstvoeding in de werksituatie en mogelijkheden om deze belemmeringen op te heffen noodzakelijk. De ontwikkelde vragenlijst is na enige aanpassing en aanvulling voor dit doel goed te gebruiken in een peiling jeugdgezondheidszorg 0-4 jaar. Ook kan deze op verschillende tijdstippen gebruikt worden bij een zelfde groep vrouwen en kinderen. Hierdoor kan zowel de frequentie van borstvoeding en andere soorten zuigelingenvoeding in de tijd worden nagegaan als de factoren die daarop van invloed zijn, met name die gerelateerd zijn aan de werksituatie. Vergroten van de mo-

gelijkheden tot continueren van borstvoeding na werkhervatting zal de arbeidsparticipatie van vrouwen met kinderen bevorderen en de gezondheid van deze kinderen ten goede komen.

Dankwoord

De onderzoekers willen de staf Ouder- en Kindzorg van Thuiszorg Groot Rijnland, de CB-artsen en de vele bereidwillige ouders bedanken voor hun medewerking aan dit onderzoek. Deze studie was mede mogelijk door financiële ondersteuning van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Literatuur

1. Martinez GA, Kreiger FW. 1984 Milk feeding patterns in the United States. *Pediatrics* 1985;76:1004-8.
2. Burgmeijer RJF (rapporteur). Jaarrapportage Ouder- en Kindzorg 0-schoollaand 1990/1991. Bunnik: Landelijke Vereniging voor Thuiszorg, 1993.
3. Jonge GA de. Het geven van borstvoeding is afgenomen. *Tijdschr Jeugdgezondheidsz* 1993;25:44-5.
4. Geurts JJM. Borstvoeding in Nederland. Maandber Gezondheidszorg (CBS) 1993;9:4-24.
5. Geurts JJM. Gezondheidsenquêtes. Borstvoeding in Nederland. Maandber Gezondheidsstat (CBS) 1993;12:1-24.
6. Herngreen WP, Reerink JD, Doel D van den, Verloove-Vanhorick SP, Ruys JH. Melkvoeding van zuigelingen in Nederland, 1986/1987 en 1988/1990. *Tijdschr Soc Gezondheidsz* 1993;198-202.
7. Ryan AS, Martinez GA. Breast-feeding and the working mother: a profile. *Pediatrics* 1989;83:524-31.
8. Baranowski, T, Bee D, Rassin DK, et al. Social support, social influence, ethnicity and the breastfeeding decision. *Soc Sci Med* 1983;17:1599-1611.
9. Littman H, Medendorp SV, Goldfarb J. The decision to breastfeed. The importance of father's approval. *Clin Pediatr* 1994;33:214-9.
10. Verronen P. Breast feeding: reasons for giving up and transient lactational crises. *Acta Paediatr Scand* 1982;71:447-50.
11. Loughlin HH, Clapp-Channing NE, Gehlbach SH, et al. Early termination of breast-feeding: identifying those at risk. *Pediatrics* 1985;75:508-13.
12. Ståhlberg MR. Breast-feeding and social factors. *Acta Paediatr Scand* 1985;74:36-9.
13. Ekwo EE, Dusdieker L, Booth B. Psychological factors influencing the duration of breast feeding by primigravidae. *Acta Paediatr Scand* 1984;73:241-7.
14. Kooten E van. Borstvoeding en werken. *Tijdschr Jeugdgezondheidsz* 1990;22:83-6.